

Yekîtiya Ewrûpayê, endametîya Tirkiyeyê û pirs a kurdî

Komîsyona Yekîtiya Ewrûpa (YE) li ser destpêkirina danûstandinên di derbarê endametîya Tirkiyê da sê rapor/belge weşandin. Yek ji wana, rapora Komîsyonê a peryodî li ser navê “2004- Rapor a Li Ser Pêşvaçûyîyên Tirkiyê” ye. Ya duyem, “Beyannameya Komîsyonê ji Konsey û Parlemana Ewrûpayê ra” ye. Di rapora seyem da, qala pirs û encamên ku bi endametîya Tirkiyê va girêdayî tê kirin.

Vajoyî daxwaza rêxistinên Kurdan, Komîsyona YE di raporên xwe da, xasma di rapora peryodî da, Kurdan wekî hendikanî (mînorîte) dihesibîne. Bi gotineke din, wê Kurd wekî netew an gel bi nav nekiriye. Bi vê tewrê, dide xuyakirin ku, ew rûmetê nade hemdîya (îrade) Kurdan ya ku ji ber şertên halûhazir bi destê rêxistinên Kurdan ên sîyasî û civatî tê temsîlkin. Tenê carekê, (r.49) Kurd wekî grubgel (“Volksgroupe”) tî binavkin. Grubgel binavkirineke nêzikî peyva gel e, lê Komîsyonê ew bi çî meneyê bi kar anîye ne dîyar e. Eceba Komîsyonê çîma hewce dîtiye ku gotina “grubgel” bikar bîne? Va nava carna ji bo yî gelan yê ku di dewleteke pîrgelî da dijîn û bi meneya hendikanîya netewî tê bikaranîn. Wekî tê zanîn, Tirkiyê rastîya xwe ya pîrgelî napejrîne, xwe wekî dewleteke yeknetew dibîne. Loma divê meriv hewlbide ku rastîya Tirkiyê ya pîrgelî bê qebûlkin. Ma komîsyonê nexwastibe ku bi vê binavkirinê diyar bike, ku Kurd gel in jî, an jî pirs a kategorîze kirina Kurdan hîn

vekirî ye?! Ku wekî ehtimal bê hesibandin jî, gerek meriv wê paşçav neke û bikanibe li gora merema Kurdan bikarbîne.

Ji hêla din da, Komîsyonê bi giranî qala pirs a kurdî di beşê rapora peryodî ya li ser navê mafê meriv û hendikanîyan da kiriye. Komîsyonê di rapora xwe da, gotinên wekî, “mafên hendikanîyan”, “parêztina hendikanîyan” û “maf û azadî bo Kurdan” jî bi kar anîye. Lê wê gerek nedîtiye an nexwaztiye ku vekirî tarîfa hendikanî û ya maf û statûya wê bike; wê ev sernixmandî hîştîye. Di lîteretûrê da, hendikanî bi navên wekî, “hendikanîya etnîyî”, “hendikanîya zimanî”, “hendikanîya çandî”, “hendikanîya olî”, “hendikanîya netewî” tî rêzkin. Yanê cîs bi cîs hendikanî heye. Ma li gora dîtina Komîsyonê Kurd çî cîs hendikanî ye? Wê bi awayekî vekirî û zela Kurd nexistine kategorîyeke ji vana û meriv dikane bibê, wê va pirs a bervekirî hîştîye. Lê ji awayê ku di raporê da hatiye katkin, meriv dikane derbixe ku, ew Kurda wekî hendikanîyeke çandî û zimanî dide xuyakirin.

Şayanî gotinê ye ku, di navbera hendikanîya netewî û yê din da, herçiqas bi minezere be jî, ferq heye. Li gora hen dîtîn û pretîkan hendikanîya netewî wekî netewekî piçûk di nav sînorê dewletekê da, an parek ji netewekî parçebûyî tî dîtîn û layiqî mafê xwe bi xwe îdare kirinê tî pejrandin (qebûlkin).

Kurd gel e û li Kurdistanê (Tirkiyê) pîranî ye, lê li tevayî Tirkiyê li gora krîtera

hêjmarîyê hendikanî ye jî. Li wir, meriv dikane bibê, ne Kurdên Kurdistanê, lê yên Anatolîyê hendikanî ne. Hendikanî pîrê caran bi meneya nispeta hêjmarîyê û xasma boyî komên ku bi cûdatîyên zimanî, olî, etniyî û netewî ji piraniyê vediqetin, tê bikaranîn. Tirkîyê, ji ber ku naxwazê cûdatîyên li ser vê bîngê bipejîrîne, dijî peyva hendikanî derdikeve. Ji ber vê jî, hewce ye ku meriv, wexta ew li dijî binavkirina Kurdan wekî hendikanî derdikeve, diqet bike ku ew nekewe pêy şîara "aslî unsur" û bi vê rê, nêr ne ew be jî, nebe piştî bazê fen û fut, şaşî û şovenîya desthelatîya Tirkîyê. Divê meriv xwe di paş gotinê han da veneşêre û mereme xwe ya di derbarê maf û statûya bo Kurdan da bi awayekî eşkere û zelal bîne ziman. Hun li tirt û virtên Tirkîyê mezmekin, li dawîyê ewê, ger bibe endamê YE, mafê hendikanîyan li gora "Peymana Ewropa ya Çarçîva bo Parêztina Hendikanîyên Netewî" bipejîrîne. Wekî tê zanîn, di statûya hendikanyan da, li gora vê peymanê mafê kollektîf, wekî yê xwe bi xwe îdare kirinê tune ye. Hendikanî, grubgel an gel, ji binavkirinê bêtirtir maf û statûya ku bê dayîn an bê xwaztin jî giring e. Divê mafê Kurdan hebe ku, ew di çarçîva sîstem û dewleteke pîrgelî û federalî li gîştî Tirkîyê, bêyî ku sînor bîn guhêrîn, di derbarê jîyana xwe ya aborî, îdarî, sîyasî, çandî û pêşeroja xwe da bi serî xwe û li herêma xwe bikanin kollektîf biryar bidin. Loma, gerek Kurd bi statûya hendikanîyê, ger va mafa tê da tune be, qet razî nebin.

Komîsyonê nexwazîye an newêrîye ku navê welatê Kurdan, Kurdistanê bîne ser zimanê xwe. Şûna vê, wê gotina fermî ya Tirkîyê, "başûrê rojava" bi kar anîye. Ewropî bêşik navên welatên ku bi cîh û coğrafîya xwe

wekî Kurdistnê ne, mînak Katalanya, Bask, Kosova, Korsîka û yd. tînin ziman. Lê kîngê dor tê Kurdistanê, ew dev û lêvên xwe nûre serhev dikin û xwe li lalîyê dinin.

Di raporê da, meriv dikanê bibê, di derbarê her mijarekê da kêma û zêde rexne û pêşniyarê Komîsyonê cîh girtiye. Tenê, di derbarê sîstema Tirkîyê ya ûnîter-merkezî da qet tiştek nehatiye gotin. Ma ne va sîsteme ye, ku li ber bikaranîya mafê xwe bi xwe îdare kirinê yê Kurdan astenga herî mezin e ?

Helbet di raporê da, tiştên baş jî, xasma di derbarê demokratîze kirina Tirkîyê da hene. Berî her tiştî, eger Konseya YE, li ser tewsiya Komîsyonê sînyaleke pozîtîf boyî destpêkirina danûstandinên endametîyê bide, hîngê guman heye, ku heyamekî hînî çêtir dê boyî guhêrînê nû û berferêh pêya bibe. Şayanî gotine ye, ku destpêkirina danûstandinên endametîyê û bi rû wê da destketîyên li Kurdistanê (Irak) ê wekî du faktorên pozîtîf û sereke bêguman tîneke tîr li çareser kirina pîrsa kurdî bikin.

Xuya ye, ku endametîya Tirkîyê dê di pevajokeye dirêj û dijwar ra derbas bibe. Di vê pevajokeye da, eger meriv berendamên wekî Bulgarîstan, Hirvatya, Romanya, Tirkîye û Kurdan jî wekî teref bide ser, bîst û heft aktor dê xwedîyê rol bin. Ji ber vê jî, gerek e, Kurd rojkê pêş da, li gora vê hazîrîyên xwe bikin. Divê rêxistinên Kurdan berê di nav xwe da diyalog û yekdengîyeke pîr pêk bînin. Eger va nebe, ewê di vê pevajokeye da roleke kêlekî bilîzin û di rêya bidestxistina merêma xwe da bi ser nekevin; dest betal bimên.

Têbinî: Ev nivîsara (şîrove) bo kovara Bîrnebûn, hêjmara 25 an hatiye amadekirin û ji rojnameyên Kurdî Dema Nû û Peyama Kurdî ra bo weşandinê hatiye şandin.